

Kommentti: Tutkimus ja talouspolitiikka*

ERKKI KOSKELA

Johdanto

Presidentti Mauno Koivisto esitti kiinnostavaintuntuisia mielipiteitä (a) lähimenneisyyden talouspoliittisista ratkaisuista sekä (b) tutkimuksen ja talouspolitiikan välisistä suhteista viitaten tässä yhteydessä aikaisemmin julkaistuun haastatteluunsa Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa (Heinonen & Pantzar (1994)). Heti aluksi on syytä todeta, etten ole varma ymmärsinkö kaikkea. Tämä johtunee ainakin osittain siitä, etten ole tottunut lukemaan rivien välistä. Kannatan pyrkimystä kirjoittaa niin, että esityksen lähtökohdat, perustelut ja johtopäätökset ovat selkeästi esillä. Näin menetellen keskustelu on helpompaa, kun tiedetään paremmin mistä puhutaan eikä tarvitse niin paljon arvailla.

Presidentti Mauno Koivisto suhtautuu talouspoliittiseen keskusteluun kriittisesti ja sanoo talouspolitiikasta mm. että markka olisi pitänyt aikaisemmin revalvoida, ei devalvoida

* Kommenttipuheenvuoro presidentti Mauno Koiviston esitelmään Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 3.4.1995

"jotta olisi syntynyt devalvaatio-odotukset, mikä olisi toteuttanut rahamarkkinoiden halutun kireyden". Toisaalta hän esittää, että "Mitä alemmas Suomen markan ulkoinen arvo painuu, sitä kielteisemmin se vaikuttaa kotimaiseen aktiviteettiin" (Koivisto (1995)). Näin hänen mukaansa siis sekä revalvaatio että devalvaatio vaikuttavat kontraktiivisesti. Tämä on hieman hämmentävää ja näyttäisi siltä, että kysymystä pitäisi eritellä hieman perusteellisemmin.

Tutkimus ja talouspolitiikka

Tutkimuksen ja talouspolitiikan vuorovaikutuksesta presidentti Koivisto toteaa mm. "Tutkimus on asia sinänsä ja talouspolitiikan harjoittaminen asia erikseen" (Heinonen & Pantzar (1994), s.145) ja edelleen "Ei voida ajatella, että tutkimustuloksista olisi tehty sellaisia hierarkisia kokonaisuuksia, josta sisällysluettelosta katsottaisiin, mitä missäkin tilanteessa tulisi tehdä" (Heinonen & Pantzar (1994),s.146). Seuraavassa kommentoin näitä kysymyksiä tarkemmin.

Tutkimusta ja talouspolitiikkaa ei mielestäni

pidä nähdä - eikä niitä ole nähtykään - toisilleen vastakkaisina maailmoina. Harjoitetun talouspolitiikan taustalla on yleensä virkamiesekonomistien tutkimuksia ja selvityksiä, jotka luonnollisesti voivat laadultaan ja tosi-asialliselta käyttökelpoisuudeltaan olla vaihtelevia. Sama koskee tiettyiltä osin myös maamme akateemista tutkimusta. Virkamiesekonomistien tekemä julkisuuteen päästetty tutkimus ei määritelmän mukaan ole kuitenkaan kriittistä, vaan harjoitettua politiikkaa tukevaa. Mm. tämän vuoksi tarvitaan mahdollisimman laadukasta riippumatonta tutkimusta ja keskustelupanosta.

Taloustieteen laatuvaatimukset täyttäviin tutkimustuloksiin ei pidä silti suhtautua väärin odotuksin; ne eivät ole lujusopillista laskentaa, vaan paljon karkeampaa, usein vain kvalitatiivisyypistä päättelyä. Tämä ei tee niistä kuitenkaan hyödyttömiä; karkeakin kvalitatiivinen tietämys on parempaa kuin sokkona liikkuminen.² Ekonomisteja on usein moitittu huonoista ennusteista. Vaikka onkin totta, että 1990-luvun laman alkaessa ekonomistit eivät osanneet arvioida korkeiden reaalkorkojen, velkaantuneisuuden ja valuuttakurssitappioiden kontraktiivisen vaikutuksen voimakkuutta, ei ennustevirheitä voi kokonaan laittaa heidän kontolleen. Vuosikymmenen vaihteessa tapahtui yksinkertaisesti useita kaikille tahoille ajoitukseltaan täysin ennakoimattomia asioita, jotka vaikuttivat voimakkaasti Suomen taloudelliseen tilanteeseen (Saksan yhdistymiseen liittynyt korkojen nousu Keski-Euroopassa ja Suomessa, N-Liiton hajoamisesta aiheutunut kaupan romahtaminen). Ekonomistien ammattitai-

toa ei tulekaan mitata ennusteiden tarkkuudella, vaan ehdollisten ennusteiden tarkkuudella.³ Tämä on äärimmäisen tärkeä, mutta yleisessä keskustelussa lähes huomiotta jäänyt erottelu.

Mutta hyväkään tutkimus - siinäkin tapauksessa, että sitä pyritään hyödyntämään - ei tietenkään takaa talouspolitiikan onnistumista monestakaan syystä. Talouspolitiikan toteuttaminen voi olla vaikeaa mm. poliittisista syistä. Kulloisenkin tilanteen diagnosointi voi olla ajoittain vaikeata. Myös päätöksentekotilanne voi olla "uusi", jolloin ei voi ammentaa kokemusta historiasta. Lisäksi, kuten olemme konkreettisesti kokeneet, tulevan kehityksen ennustaminen ja sitä kautta myös talouspolitiikan ajoitus voivat mennä pieleen. Tutkimustulosten sisällysluettelosta ei tosiaankaan voi katsoa, mitä tulisi tehdä. Silti taloudellisten riippuvuuksien periaatteellinen ja empiirinen tutkimus antaa pohjaa arvioida johdonmukaisesti erilaisten toimenpiteiden todennäköisiä vaikutuksia ja näin tukea tärkeällä tavalla talouspoliittista päätöksentekoa.

Työnjako ja talouspoliittinen keskustelu

Edellä olen kommentoinut tutkimuksen periaatteellisia mahdollisuuksia myötävaikuttaa talouspolitiikan valmisteluun. Ainakin eräissä suhteissa kotimainen käytäntö jättää huomattavasti toivomiseen varaa. Monissa maissa (esim. Ruotsi, Englanti ja USA) tärkeitä talouspoliittisia kysymyksiä selvitetään ensin parhain asian-

² On hyvä jos on muutakin tietoa kuin "subjektiivinen vakuuttuneisuus asioiden tilasta" ja "kysymyksiä, mitä vaikutelmia on valunut tietoisesta tajunnasta alitajuntaan ja miten ne ovat siellä järjestäytyneet..." (Koivisto (1995)).

³ Ehdolliset ennusteet ovat tyyppiä: mitä vaikutuksia markan heikkenemisellä, verotuksen kiristymisellä, verotuksen painopisteen muutoksella työnantajilta työntekijöille tai valtion budjettialijäämän kasvulla on talouteen. Näistä kysymyksistä ekonomistit tietävät aika paljon ei ainoastaan kvalitatiivisessa, vaan myös kvantitatiivisessa mielessä.

tuntijavoimin. Tämän perusteella hahmotellaan sitten vaihtoehtoisia linjauksia vaikutusarvioineen. Lopuksi poliittinen järjestelmä tulee mukaan päättämään, kun vaihtoehdot on kohtuullisen hyvin identifioitu. Tällainen menettelytapa on järkevää voimavarojen käyttöä; saatavilla oleva tieto tulee todennäköisemmin mukaan ja päätöksenteon pohja on mahdollisimman läpinäkyvä. Entä kotimainen komiteatyöskentelyssä näkyvä käytäntö? Liian usein näyttää siltä, että erilaiset eturyhmät tulevat mukaan jo tutkimusvaiheeseen valvomaan tilannetta. Käytännössä kyse on tällöin oman puolueen, eturyhmän tai edustetun instituution näkemysten uittamisesta "selvitykseen" joko suoraan tai "eriävänä mielipiteenä". Seurauksena on komiteatyöskentelyn vesittyminen ja luonnollisesti voimavarojen tuhlaus. Tällöin komitea lähinnä kirjaa jo tiedossa olevia mielipiteitä, mutta unohtaa alkuperäisen tarkoituksen tutkia kunnolla kulloistakin asiaa. Olisi toivottavaa, että meilläkin voitaisiin siirtyä lähemmäksi menettelytapoja, jossa tutkimus ja yhteiskunnallinen päätöksenteko on työnjaollisesti erotettu toisistaan.

Aikaisemmin viittasin talouspoliittiseen keskusteluun ja sen tarpeeseen tärkeiden kysymysten yhteydessä. Suomessa talouspoliittiselle keskustelulle on leimaa antavaa sen sopulimaisuus. Kun jokin käsitys tulee muotiin, sitä usein aletaan kritiikittömästi toistamaan eri tahoilla ilman huolellista perehtymistä sen sisältöön ja perusteisiin. Lähihistoria tarjoaa tästä monia esimerkkejä kuten keskustelu kiinteästä

valuuttakurssista kesällä 1991 (ks. esim. Punttila (1991))⁴, ja rahapolitiikan ja pitkien korkojen suhteista kesällä 1992. Sopulimaiselle keskustelulle on tunnusomaista virallisen linjan kritiikin retorinen torjuminen sanomalla, että "kritiikko ei ole ajan tasalla", "maailma on muuttunut", "olemme menossa Eurooppaan" tai "kritiikot puuttuvat keskusteluun yksipuolisesti tieteen arvovallalla". Jos keskustelu on tällaista, kynnyksellä osallistua siihen kriittisin puheenvuoroin kasvaa; kritiikki on harvinaista ja sopulimaisuus pyrkii säilymään.

Miksi näin? Miksi meillä ei ole kehittynyt monipuolista keskustelua tärkeistä kysymyksistä? Syitä varmaan on niin sysissä kuin sepissäkin. Kotimaisen tsaristisen kulttuuriperinteen ohella eräänä syynä asiantiltaan voi olla se, ettei kansantaloustiede meillä menneisyydessä ole ollut kovin vahvaa korkeakouluissa. Tämän vuoksi itsenäinen riippumaton panos keskusteluun on jäänyt heiveröiseksi ja sellaiseksi, joka on ollut suhteellisen helppoa torjua. Toisaalta asioiden puutteellinen selvittäminen hankaloittaa yksityiskohtaisen asiapohjaan perustuvan vastauksen antamista kritiikkiin tai rakentavaksi tarkoitettuihin puheenvuoroihin. Vaikka talouspoliittinen keskustelu maassamme on ymmärrettävistä syistä kiitettävästi vilkastunut 1990-luvulla, on siinä paljon parantamisen varaa.

Kirjallisuus

Heinonen, V. - Pantzar, M. (1994): "Nämä kytkeytyvät toisiinsa: talouspolitiikka, politiikka, puoluepolitiikka ja henkilöpolitiikka..." - Presidentti Mauno Koiviston haastattelu, *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 90, s.139-148.

⁴ Suomen Pankin silloinen johtokunnan jäsen, Markku Punttila totesi haastattelussa 7.6.1991, että "Suomen Pankissa arvioidaan, että ammattiyhdistysliike ei ole ajattelussaan ajan tasalla" ja ennusti mm., että "...devalvaation välttäminen säästää meidät suurella todennäköisyydellä lähivuosina vaikeasti hallittavista ylikuumenemisilmioista".

Koivisto, M. (1995): Keskustelualustus Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 3.4.1995, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja*, 91, s. 290-293.

Puntila, M. (1991): Devalvaation lietsojat vahingoittavat maan etua, *Kauppalehti* 7.6.